

הון ואדם בישראל

יחיאל הלפרן

אף הוסיפה על אוצרות התרבות האנושית. אולם הבורגנות היהודית קצרה ידה אף בימים ההם מהקים כלכלה יהודית ותרבות יהודית ראויה לשמה, ולו גם ברוח הקפיטליזם והרכוש הפרטי. נטולת קרקע, התחילה לרדת קודם שהספיקה לעלות. על העם היהודי הוטל אותה שעה משא הגשמת הציונות, משימה ללא דוגמה הדורשת תנופה היסטורית עצומה והקרבה עליונה למען הכלל. והנה מתבלט בהקדם הניגוד בין חוסר הכוננות הלאומית וחוסר-היכולת של ההון הפרטי מזה ובין העם מזה. תנועת הפועלים העברית בארץ הרגישה מראשיתה, כי אין לה על מי לסמוך וכי עליה לקבל את מלוא כובד האחריות לגורל העם.

הרגשת אחריות זו גרמה שהפועל העברי חתר מן הרגע הראשון להקים משק פועלי עצמי. אולם דווקא הפעולה המשקית העצמאית העמיקה בו את הרגשת הסכנה האורבת ללא הרף לכל מפעלנו בארץ. הפועל העברי נאחז בכל מאוהו בניצני המשק הלאומי, תמך בו בכל כוחו ונשא בעול מצוותיו, והרגשת האחריות הצמיחה בלבו את החרדה לכל עמדה ולכל מפעל יהודי שקם ונתוסף. ההערכה הסקפטית והפכחית סייעה לפועל לראות נכונה, מה מוגבל כאן כוח עמידתו של ההון הפרטי, ביחוד בצעדיו הראשונים, ומה מעטה אף כאן יכולתו למלא את התפקיד הלאומי ביזמתו ובכוחותיו בלבד. בד בבד עם מלחמתה לתנאים שיאפשרו לפועל העברי להיראחו ולהתמיד גם במשק הפרטי, עשתה התנועה כמיטב יכולתה לסייע ולדרבן את בעל ההון, אף גילתה רצון ליתורים ולקרבת, שעה שלקיומו של מפעל יהודי כלשהו ארבה סכנה, אם מחמת קשיים הטבעיים כראשונותו ואם מחמת קשיי ההתחרות במשק הערבי הזול.

הדרך שבחר בה הפועל העברי בארץ נושאת בחובה דבר והיפוכו. בעלות פרטית על הון ועל מפעל אינה ענין משקי גרידא. זהו משטר חיים, הבנוי על ניצול ועוול מתמיד הקובע גורל אדם ומעצב את נשמתו. ויש בו במשטר הזה לא רק כדי להשחית, מבחינה מוסרית, את מעמד המעבידים והמקפחים בלבד; השפעתו

מדינת ישראל הוקמה למען יוגשט קיבוץ הגלויות במהרה. בעול המשימה הזאת אנחנו רותמים את כל הכוחות ולה אנו משעבדים את כל שאר האינטרסים. כיצד ננהג בהון הפרטי ומגמותיו?

בעית היחס של הפועל העברי להון הפרטי היהודי הועלתה בתנועתנו מראשיתה. היו שאמר: בעולם כולו שולט הקפיטליזם, הוא בונה ומפתח את המשק והוא האחראי לגורלו. כך צריך להיות וכך יהיה גם אצלנו. הפועל היהודי בארץ ינהג כפועל, יילחם מלחמתו המעמדית, וידאג, קודם כל, לשכר עבודה גבוה וליום עבודה קצר.

השקפה זו לא היתה המצאה יהודית או ארץ-ישראלית. אלא היתה נחלת רוב רובם של ארגוני הפועלים בעולם. ה"טרייד-יוניונים" הבריטיים לא גילו במשך תקופה ארוכה ענין רב בבעיותיה הפוליטיות, הכלכליות, החברתיות והתרבותיות של האומה כולה, אלא ריכזו את כל כוחם ומחשבתם בהיאבקות בין הפועל והמעביד על תנאי העבודה. לאחר תקופה קצרה של התענינות בשאלות אידיאולוגיות הלכו בדרך זו גם ה"גאוארקשאפטן" הגרמניים. באחד כמאי, במאמרים ובנאומים הרבו אמנם להביא מדברי מארכס, אנגלס ואחרים, אולם למעשה רווחה ההרגשה, כי העולם הוא יציב למדי, על אף המשטר הקפיטליסטי, כי יש בטחון בעצם קיומם והתפתחותם של העמים, ולא נשאר לפועל אלא להשיג תנאי עבודה טובים ככל האפשר מידי המעבידים. האיגודים המקצועיים של פועלי אמריקה זו ראייתם את הדברים עד היום. כופרים הם אפילו בצורך הקמתה של מפלגה פוליטית המיוחדת לפועלים.

תנועת הפועלים העברית בארץ, כרוב מנינה ובנינה, לא שגתה בדמיונות אופטימיים כאלה. זה גורלו וזה יתרונו של המקופח. התהליכים השליליים בחברה פוגעים בו ראשונה, ויש שהוא מקדים ומיטיב לראות את האמת המרה שמתחת לברק החיצוני, באירופה ובאמריקה של סוף המאה התשע עשרה והתחלת המאה העשרים עוד הלכה הבורגנות מחיל אל חיל

לים, כיצד נסללו כבישים, כיצד הפכה אדמת בור לאדמה גושאת פרי, אין אדם חייב ללמוד תורת מארכס כדי לדעת, כי האדם העובד הוא היוצר והבונה והמוסיף נכסים, מצד אחר מיטל על הפועל כל השנים עיקר הדאגה והאחריות לגורל הנכסים האלה ולגורל הכלל כולו, בעלותם המשקית הבלתי מוגבלת של יחידים בעלי הון על הארץ ונכסיה היא, בנסיבות אלו, דבר קשה מנשוא, היא מדכאת והורסת יכולתו הנפשית של אדם להוסיף ולשאת בעול האחריות הכבדה, המשק הפועלי העצמי שחרר את הפועל במדה רבה כן הדכאון וההרס הזה, חלק גדול מן האדמה והמפעלים הם בידי הפועלים והדבר מקנה להם הרגשת בעלות, גם לעובדים במפעלים אלה במישרים, ובעקיפין לציבור העובדים כולו, לתנועת הפועלים עצמות מפתח בכלכלה ובידה להשפיע השפעה על המשק הפרטי ועל המשק הלאומי כאחד, עובדה זו מגבירה ומעמיקה את הרגשת הבעלות, הכרתו והרגשתו של האדם העברי העובד, שהוא בעל הארץ הזאת, היא אחד הנכסים היקרים ביותר של האומה, בלעדיה לא היה נשמר לה נכס האחריות הגדולה של הפועל לגורל מפעלנו.

המשק הפועלי העצמאי שמר וטיפח את להט היצירה שהביא עמו החלוץ, רבים מן הפועלים נכנסו, בבואם לארץ, לישובי הפועלים, כאן היתה התקשרותם הראשונה לעבודה, התר קשרות ללא תלות במעביד וברצונו, בישובו העצמי ניתן לו לפועל להפעיל לא רק את שרירי ידיו ורגליו, אלא גם את מוחו ואת דמיונו היוצר, בו הוא רוקם תכניות, מחדש חידושים ותיקונים, מקיף במחשבתו את המפעל כולו וחי את בעיות צמיחתו ושגשוגו, כאן מתמלאים צרכיו של האדם העובד, ללא בהלת מרוצה אחרי שכר ורווחים, וללא ריכוז כל מחשבתו בעניני צריכה בלבד, כאן ניתן לו לטעם טעם של יצירה ממש והדבר נחרת עמוק אף בלב מי שעזב לאחר זמן־מה את הישוב השיתופי.

גם המשק הפועלי העצמי בעיר ובמוֹשָׁב ש בה הגן על עובדיו מפני לדול חדות היצירה, הוא נתן להם אפשרות מרובה יותר להביע דעה בעניני המפעל שבו הם עובדים, פתח לפניהם אפשרויות גדולות יותר של עליה בעבודה ובהנהלתה, שחרר אותם מהרגשת שעבוד וניצול הגוזלת מן האדם את טעם העבודה, הישובים והמפעלים הפועליים, עצם מציאותם

רעה, מבחינה רוחנית, גם על העובד והמקופח, משטר הניצול מרוקן את הפועל מתרוות יצירה, מדלדל את ענינו ביצירה, והופכו לאדם מבוהל הצפוי תמיד לסכנת מהסור, שעיקר מרצו נתון ממילא לצרכיו היום־יומיים הפרטיים, הפועל העברי קיבל על עצמו ליצור ולבנות, ולכלכל כל מעשה שלו מתוך ראייה ואהריות היסטורית לגורל האומה כולה, לעומת זאת, המשק הפרטי המורשתת על האינטרס האנוכי של המעביד, ועל אדישות לעובד ולגורלו, יש בו כדי לרמוס את סגולותיו החלוציות של האדם ולערער את יכולתו להיות מגשים יעוד היסטורי ולאומי, לניגוד הזה אי אפשר היה להמציא „פתרון“, מלבד זאת, ההון היהודי, מפוזר כולו בנכר ויש לקבצו ולהשרישו בארץ, והפועל העברי ראה עצמו אחראי גם למשימה הזאת, הסתירה שבדבר אינה ניתנת להיסול לפי שעה: מן ההכרח להיאבק אתה ולהתגבר כל פעם מחדש על הסכנה הנעוצה בה, זהו מאבק אולי ללא דוגמה, על הפועל להגן על סגולותיו החלוציות ועמדותיו הקונסטרוקטיביות מפני עולם קפיטליסטי המס־תער עליהן יום ויום ושעה שעה, ומפני עולם קפיטליסטי יהודי שהפועל חייב לשמור גם על שלומו, הפועל העברי דואג לקיומו של המשק הפרטי היהודי מזה ולאופיו היהודי, לעבודה עברית בתוכו, מזה, ומשלם בעד „עקשנותו“ בעמל מיגע יותר, בחיים קשים יותר, לעתים במחסור מכאיב, בדיכוי של רגשי קנאה, בהת־גברות על פיתוי חיים נוחים יותר, באורח חיים „בלתי מעשי“ בתוך עולם שכולו „מעשיות“, התנועה הקימה כלים שייסיעו לפועל לעמוד במבחנים הקשים, המשק הפועלי אף הוא אינו ענין משקי בלבד, ודאי שהוא קיים, ומקיים, תפקיד כלכלי עצום, בלעדיו לא היינו חודרים לענפי היסוד, וממילא לא היינו מגיעים לכלכלה יהודית עצמאית אפילו בארץ הזאת, נוסף על זאת צמחו בישובים ובמפעלים הפועליים יחסים חדשים בין אדם לאדם, אורח־חיים ותרבות חיים אחרים, מנוגדים למשטר ולמוסר השוררים בעולם האופף, בין שני העולמות האלה, העולם הקפיטליסטי והעולם הסוציאליסטי, שהתפתחו בארץ, לא עמדו מעולם בריקדות, אולם ניטשה, ונטושה, ביניהם היאבקות בלתי פוסקת על נשמת האדם בתוכנו, הישובים והמפעלים הפועליים היו למבצרי־עוז במערכה הזאת.

כמעט הכל נוצר כאן בימי דור אחד, אנשים ראו במו עיניהם, כיצד נבנו הבתים והמפע־

הרגשת הבעלות של הפועל, להט היצירה, השיוון בתוך המעמד, יש בהם, לכאורה, בקנינים אלה משום שמירה והגנה על אפיו החלוצי והמהפכני של ציבור הפועלים בארץ, אך ברבות השנים נסתמנו תהליכים החותרים תחתיהם ביתר שאת.

העליה החלוצית התחילה גדלה בקצב אטי יותר מן העליה בכללותה. גם הרכבה נשתנה. העליה החלוצית לא עמדה עוד, ברוב מנינה, על יוצאי העיירות במזרח-אירופה אלא על יוצאי ערים גדולות באירופה המערבית. אלה כבר הזרגלו לסגנון החיים של העולם הבורגני, על ברקו ונוחותו. המעבר לאורח-החיים החלוצי של הכפרים השיתופיים נעשה לרבים קשה יותר. מצד אחר רבו אנשי העבודה שלא הוכשרו כל הכשרה חלוצית בארץ מוצאם, מהם שעלו בגיל לא-צעיר והלכו מיד לעיר.

נשתנה גם הרכבה של עלית בעלי ההון. הציוני האמיד, שעלה לארץ לא רק מחמת המצוק אלא גם מטעמים שבהכרה, היה לשעבר רוב-בנין בתוך העליה הבלתי-פועלית ונתן מעין חותם חלוצי גם על המעמד הבורגני בארץ. הרדיפות באירופה הביאו לארץ הון יהודי מארצות אירופה התיכונה, ארצות רכושניות מובהקות, שה"מוסר" הקפיטליסטי הורשש בהן ממילא בנפשו של בעל ההון היהודי. בתיך הזרם המוגבר פתח והלך, באופן יחסי, משקלו של ההון המועבר לארץ גם מטעמים לאומיים. הוא בטל בשיים. נוסף על כך גדלו, ומוסיפים לגדול, ממדי המפעלים המוקמים בארץ, והסדרים בתוכם מתרוקנים משארית חותמם האישי-אידי-דיבידואלי. הם נתונים למרות השיטות המקובלות בעולם כולו.

ככל שהישוב גדל, נעשה אפיו של הסקטור הקפיטליסטי מובהק יותר. המפעלים הפועליים העצמיים קיימים וגדלים. ואף משקלם המשקי עולה. בתחומים מסויימים הם משמשים גורם המניע גם את ההון הפרטי לקיום תפקידים לאומיים, גם כשאינם מתישבים עם השיקול העסקי גרידא. כאן לא פסקה, ולעתים אף גברה השפעתו החיובית של המשק הפועלי על החיים הכלכליים של הישוב כולו. אולם מבחינה חברתית, ולפעמים גם מבחינת המוסר העסקי ה"טהור", נתון משק הפועל ללחץ גובר והולך של שיטות, מנהגים ומושגים קפיטליסטיים החודרים לכל תא ולכל פינה. הלחץ הוא כפול:

וגידולם האציל מרוח היצירה שבהם על ציבור הפועלים כולו ושמר גם על העובדים במפעל הפרטי מפני ירידה לדרגת צרכנים חסרי חדות יצירה. ומבלעדי חדות זו, כלום אפשר היה לפועלים יהודיים, שכניסתם לעבודה והת-מדתם בה כרוכות בלאו הכי במאמץ רב, כלום אפשר היה להם ליוזם וליצור את כל אשר יזמו ויצרו בארץ הזאת?

ועוד קנין יקר היא הכמיהה העמוקה לצדק ושיוון. משטר קפיטליסטי פירושו לא רק אי-שיוון משווע בין מעביד לעובד. הוא מעצב את מוסר החברה כולה ומרעיל כמעט כל אדם בחברה, גם את הפועל. במשטר קפיטליסטי הופך ההיתר החוקי של ניצול ואי-שיוון — להיתר מוסרי המפתה גם את הנרדף והמקופח ליהנות ממנו. פועל, המנוצל על ידי מעיבה, מנצל אף הוא את השוליא. העובד הנושם יום יום את אויר החברה האומרת הן להבדל חברתי וכלכלי בינו ובין בעל-ההון, סופו שאומר הן אף הוא להבדל התהומי שבין אדם עובד לבין מחוסר עבודה. ישובינו ומפעלינו השיתופיים, לא בלבד שבמסגרתם חי חלק ניכר מפועלי ארץ ישראל כתנאים של שיוון; קיומם של הישובים והמפעלים האלה, ריבויים והתפתחותם, שימשו גורם תוסס ומתסיס את ציבור הפועלים כולו, שלא להשלים לעוול ולקיפוח בתוכו, לבקש דרכים להעלאת המעמד כולו, שלב אחרי שלב, לדרגת שיוון גבוהה יותר. מכאן עקרון השיוון הקיים בציבור העובדים בין פועל לשליחו, בין עובדי ההסתדרות בינם לבין עצמם, מכאן המפעלים המסונפים שהוקמו על ידי הפועל העברי לעזרה ולאחריות הדדית, מכאן החתירה לשיוון בין הותיק והחדש בתוכנו.

מבלעדי מפעלינו הפועליים השיתופיים, האם יכולים היינו להקים סכר בפני גל האדישות לגורל החלש המציף עתה גם את מעמד הפועלים בעולם על תנועותיו ומפלגותיו? לולא סכר זה — מה היה גורל העולה החדש חסר-הכל בתוכנו? כיצד היה נקלט? האם היה נקלט?

לא היה בידי הפועל העברי לחסל את אי-השיוון בכללותו, את ההבדלים הסוציאליים בישוב. אולם משקנו השיתופי סייע לשמור על מבסימום השיוון בתוך המעמד גופו והשיוון הזה נתן לנו את האפשרות לקיים את האחדות ושותפות-הגורל בין הפועל הותיק והעולה החדש שבלעדיהן אין הגשמה לציונות.

בתנועת הפועלים. הוא הגביה את המחיצה בין הגושים הקיבוציים תחת להנמיכה. הוא הכניס פירוד-לבבות לתוך הגוש הקיבוצי הגדול ביותר. הוא הקיבוץ המאוחד.

בשנתיים האחרונות עלו רבבות יהודים והם הלכו ברובם ישר למחנות הצבא ולמשלטים. לא היתה מעולם קליטה עגומה להפכה ציונית עמוקה כל כך בלב אנשים רבים כל כך ובזמן קצר כל כך. אולם לאחר המלחמה לא באה מיד הבניה הגדולה. רבים מאלה ששוחררו מן הצבא וגם מן האלפים והרבבות הנוספים חודש חודש מוסיפים לחיות חיי בטלה. לעתים כשהם מבודדים מחברה ארץ-ישראלית. מבעיות הישוב וכו'. יוצאי המחנות — אין תנועת הפועלים מסוגלת לרוב לקלוט אותם במסגרותיה הקיימות. היא לא הכינה כלים ומסגרות שיתאימו לאנשי העליות האחרונות. מאידך גיסא רואה העולה החדש את הקואופרטיבים הקיימים המבוססים והמכניסים יפה. הוא לא שמע דבר על עברם. ועל לבטי מיסדיהם; הוא יודע רק זאת, כי המפעלים סגורים בדרך כלל ואינם פותחים את שעריהם אלא לפני בעלי אמצעים. גושי ההתר ישובות השיתופית כורעים תחתיהם מחוסר אנשים, אולם הריב הפנימי מנע מהם לחפש בעוד זמן דרכים חדשות לקליטת עולים מקרב העליות הנוכחיות. השונות כל כך מן העליות הקודמות. השיגי הרב בין היהודים הבאים מאירופה שלאחר היטלר ומהתפוצות באסיה ובאפריקה ובין הישוב העובד בארץ. — לא גישרוהו שום תנועה חלוצית מאורגנת ושום זרם חלוצי בתוך העליה ההמונית. מצבו הקשה של האדם החדש בארץ מעיק עליו עתה יותר מאשר בזמנים קודמים, לפי שהעולה לרוב אינו איש צעיר והוא נמצא בתוך ישוב בעל רמת חיים גבוהה למדי. והדבר מוליד מרירות וזרות הדדית. הרגשת הבעלות והאחריות החלוצית, להט היצירה והבניה, השיוון הסוציאלי, קנינים אלה צמחו בתנועת הפועלים העברית משום היותם הכרחיים למילוי המטרה העליונה. — קיבוץ הגלויות וקליטתן. ככל שהתנועה, על מפעליה ומסגרותיה, ממעטת לגלות יכולת בשטח זה, ככל שהיא ממעטת לקלוט, מתמעטת בעיני רבים גם השיבותם של הקנינים החלוציים הללו. בהתישבות העובדת מורגשת לפעמים נימה של עיפות מהחלוציות, מן האחריות הגדולה והקשה, מן השיוון הבלתי מסויג, הטריידיוניוניום הצר

קיים מגע עסקי יום-יומי עם מפעלים פרטיים רבים, בתי זרושת ובתי מסחר, בנקים ומשרדים בעלי אופי רכושני, ואף במפעלים הפועליים גופם הולך ורב מספר העובדים שעדיין לא הספיקו לקנות השקפה ודרך חלוצית בעבודה. בקביעת היחסים החברתיים ותנאי העבודה במפעלים של ההסתדרות משמשים לרוב בערבוביה עקרונות הצדק והשוויון של תנועת הפועלים מזה והלחץ הטריידיוניוניסטי של האגודה המקצועית מזה, ויש שהעובד וההנהלה כאחד מעדיפים להגיע לנוהג המקובל „בעולם כולו“. גם כאן מתחיל לעלות בעיקר העובד החוזק והתקיף, והולך ורב ההבדל בין מעמדי למעמדם של האחרים, וכן רבו פורצי גדר השוויון הכלכלי המחייב לפי עקרון הדרגה המשפחתית את העובדים במוסדות והסתדרות ובהנהלות מפעליה.

הדבר משתקף באופין של שכונות העובדים שליד העיר והמושבה. השכונה המורכבת בעיקר מאנשי עבודה מסודרים, השוני בינה לבין שכונות העוני הולך ורב, ההבדלים הסוציאליים בתוך ציבור הפועלים מעמיקים והבקיעים בתוך המעמד הולכים ורבים. על קרקע הדיפרנציאציה הזאת לא קשה עוד לקבוצות אינטרסנטיות ואידיאולוגיות שונות, לאו דוקא מקרב הפועלים, למצוא משענת ציבורית גם בקרב מעמד הפועל-לים. ארגוני פועלים מתבדלים מתרבים; ארגונים דתיים על פליגיהם, רביזיוניסטים, ציונים כלליים, ארגוני עדות מזרח וכו'. האחדות בהסתדרות עצמה נעשית רופפת יותר, השומר הצעיר הופך מפלגה פוליטית, היחסים במפלגת פועלי ארץ ישראל מתחדדים ומסתיימים בפילוג.

הישובים השיתופיים נתונים אף הם ללחץ הגובר של המציאות הרכושנית והלך-רוחה המתפשט בישוב. גם כאן הלחץ כפול ומשולש. יותר שהקבוצים והקבוצות הופכים גורם משקי הנושא את עצמו, ותלוי פחות בתקציבים והלוואות של המוסדות האומיים, יותר הם משתלבים לתוך החיים הכלכליים, שהם בעלי אופי רכושני של כלל הישוב, המפעלים המשקיים של תנועת הפועלים בעיר ובמושבה, ארגוני הפועלים ושכירי גות העובדים, המסתגלים לעתים במדה לא מעטה לעולם הסובב אותם, — כל אלה משמשים עתה משענת פחות איתנה במאבק נגד הלכי רוח א־סוציאליים הנושבים מן העיר וחודרים, לאחר השינויים בהרכב העליה החלוצית, אף לישובים השיתופיים. ועל כל אלה נוסף ובא הפירוד

סלאביה, למשל, סבורה, כי לשם הבטחה עצמאית תה הכלכלית והלאומית עליה להחיש בכל מחיר את תיעוש הארץ, בעוד שלפי חשבונה הכולל של ברית המועצות על יוגוסלאוויה להאט את התהליך הזה ולהיות סמוכה, לפי שעה, על שולחנה התעשייתי הכולל של הגוש המזרחי. מדינת ישראל אינה נתונה בתחומו של הגוש המזרחי ושאלת השתלבותנו המשקית לתוכו אינה עומדת על סדר-יומנו. אין בקשרינו הכלכליים עם סוס"ר ועם ארצות הדימוקרטיה העממית — ויהיו הקשרים האלה מסועפים ביותר — כדי לספק את הצורך הרב שלנו בהשקעות מבוזזות. אנחנו גובלים באזור ההשפעה האנגלו-סכסית, וההון שיבוא אלינו מבוזז יבוא בעיקר מארצות הברית, ממדינת קפיטליסטית מובהקת. ההון הזה משתדל להשפיע מרוחו על דרכי ההתפתחות המשקית של המדינות שבהן הוא פועל ולעצור תהליכי האלמה. כך מנהגו אף בארצות עשירות ומפותחות יותר, ודאי שישתדל לנהוג כך גם בארצנו. לחץ זה כשלעצמו עלול להיות כבד למדי. אולם נוסף על זאת קיימים גם קשיים הנובעים ממצבנו המיוחד, והם העיקרי.

קימום הארץ אינו מטרה לעצמה. הוא אמצעי לקיבוץ הגלויות, ולשם קיבוץ מיליוני יהודים פזורים דרושה גם עזרת ההון שהוקם בעמל דורות של יהודים ויוזמתם. חלק מההון היהודי הועבר בשעתו לרשות המדינה בברית המועצות. הוא הפך שם יחד עם שאר האוצרות למנוף ומכשיר לשם תקומתם ועלייתם של עמי סוס"ר. הוא אינו משרת את צרכי התקומה של האומה היהודית. ההון היהודי בשאר חלקי אירופה אבד ברובו המכריע עם מיליוני היהודים שנהרגו בידי הנאצים. הוא שירת את רוצחינו. עומדת לפנינו הבעיה, כיצד להניע את בעלי ההון היהודי בתפוצות, זה שעדיין לא הוחרם ולא הולאם ולא נחרב, שישקיעוהו בישראל וישתמשו בו בהתאם לצרכים הלאומיים היהודיים.

ריבונותנו פגומה מאד גם לאחר שהגענו לעצמאות. אין היא מתפשטת אלא על חלק קטן מן היהודים ועל חלק קטן מאוד מהונם. יהודי התפוצות עשויים להשקיע את הונם בישראל ולשרת את צרכינו הלאומיים רק מרצונם החפשי, והם לא יהיו נוטים לעשות זאת אם נחליט על חיסול הבעלות הפרטית במדינתנו. אילו הלאמנו את משק ארצנו במלואו, היה הוא עצמו משרת את המשימה של קיבוץ גלויות בייעילות רבה

מוצא לו עתה בצבור הפועלים בסיס רחב יותר מאשר בכל הזמנים ופוגע אף במפלגות החלוציות המובהקות. היו אפילו מקרים של נסיון הסתגרות מקצועית מפני העולה החדש.

לפעמים נשמעת כעין תרעומת שהמדינה נוטלת כביכול לידיה את כל התפקידים החלוציים הציוניים ומרוקנת על ידי כך את תנועת הפועלים מתפקידיה. אולם התרעומת מלווה לעתים גם צידוק-הדין על מסירת-תפקידים זו ונטיה להסתפק במילוי התפקידים הנוגעים לפה על „במישרים“.

לפני שלושים שנה ומעלה היתה ברית המועצות המדינה היחידה שביטלה את ההון הפרטי בתוך גבולותיה. לאחר מלחמת העולם השנייה מנסות ללכת בדרך מעין זו כמה מדינות במזרח אירופה ובדרומה, וכן בריטניה ומדינות אחרות. קיימים בתחום זה הבדלים מבהינת הקצב, השיטה וכו', אולם ניכרת בדורנו מגמה משותפת בנוגע לתון, למכשירי הייצור ואוצרות הטבע, והיא להעבירם לידי האומה. מגמה זו אינה רק פרי העובדה שמפלגות סוציאליסטיות או קומוניסטיות עלו לשלטון. יכולתו של המשטר הקפיטליסטי להתגבר על הבעיות החברתיות של תקופתנו פוחתת והולכת. ככל שאומה עומדת בפני משימה חיונית וקשה יותר, בולט ומעיק יותר חוסר-האונים של ההון הפרטי ושל היוזמה הפרטית, והעמים מעלים לשלטון מפלגות קומוניסטיות או סוציאליסטיות מתוך האמונה כי אלה תחתורנה לחיסול הבעלות הפרטית על ההון ולהעברתו לרשות הכלל. משימתנו — קיבוץ גלויות של עם מפוזר היא מהקשות, המסובכות והנועזות שבתולדות האנושות. ביטול הבעלות הפרטית על ההון והאיצרות והעמדתם לרשות האומה — היא, בלי ספק, צורך חיוני ביותר. באיזו מדה נוכל ללכת בדרך הזאת?

ארצנו שוממה ברובה, וההון שנצטבר בה — הפרטי, הפועלי והלאומי גם יחד — דל וקטן. הוא לעומת צרכי הבניה והקימום שלפנינו. אנחנו זקוקים להון רב מבוזז. מדינות הנמצאות בתחום השפעתה של ברית המועצות מנסות להיזקק לעושרה של זו ולהסתפק בעזרה הזאת. זיקה זו אינה מטילה כל הגבלה על המגמה לביטול הבעלות הפרטית על הון. להיפך, ברית המועצות נוטה לזרז את התהליך הזה, ודאי, שגם כאן אין הדרך ישרה וחלקה. ממשלת יוגו-

לפגוע בהם. אנשי המדע הבורגניים תיארו את המצב הזה כ„משחק חפשי של הכוחות בחברה“ והרבו בשבחו: הוא מקדם, ככיכול, את העולם לקראת שלבים גבוהים יותר של התפתחות, תרבות, מוסר ואושר. אמנם האנושות הולכת ומשעבדת את הטבע לצרכיה, והיא השתלטה על איתנים שנראה היה כי אין להשתלט עליהם. אבל איש המכבד את עצמו לא העלה על דעתו שאפשר לא להכנע ל„חוקי הברזל“ של המשטר הקפיטליסטי.

אכן ברבות הימים הביא „המשחק החפשי“ לידי משברים ואסונות שמעטים היו כדוגמתם, ועל המדינה בימינו הוטל להרבות בהתערבות. העמים נותנים לה יפוי־כוח נרחב ובלבד שתפעל נגד השתוללותם המסוכנת של „חוקי הברזל“ הקפיטליסטיים. לפי חוקי התועלתיות כדאי לדלדל נפשות ילדים, להעבידם מן הגיל הרך ביותר, והעוני יש בו כדי להכריח אב ואם שיסכימו לכך, כפי שראינו בסין, למשל. באה המדינה ואוסרת על עבודת ילדים וקובעת חובה לימוד עד גיל גבוה באופן יחסי. לפי „חוקת הברזל“ של החופש הקפיטליסטי ניתנת לו למעביד הזכות הבלתי מוגבלת להוריד בכל עת את שכרו של העובד עד קצה הגבול, להשליך החוצה אלפי פועלים כשהדבר נראה נוח לו, לחתור ולהרוס ארגונים פועליים אמיצים. באה המדינה ומגבילה את החופש האנרכי הזה ונותנת כבלים על ידי הקפיטליזם המשתולל. כוחו ההרסני של הקפיטליזם הגיע לממדים שאין העמים יכולים לעמוד נגדו במסגרת ה„משחק החפשי של הכוחות“, והרי הם נעזרים בעצמתה ובסמכויותיה של המדינה.

במידה שעמים עומדים לפני תפקידים קשים יותר, הריהם משתמשים בריבונותם כדי להשתחרר מן המשטר הקפיטליסטי. משימה קבירה נצטבר בתוך האומה יועמד לרשותה ללא סייגי בעלות פרטית ואינטרסים פרטיים. אולם אין עמנו ריבוני מחוץ לגבולות הארץ הזאת; וההון היהודי מן התפוצות יזרום למדינת ישראל ויתקבץ כאן כהון פרטי בעיקרו. עצמתו המשקית תגבר וגם השפעתו על עיצוב נפש האדם בתוכנו תגדל. אנחנו מתקרבים לקצה הגבול של יכולת עמידתנו על נכסינו החלוציים נוכח העצמה הזאת. אנחנו עלולים להיכשל.

המדינה כשלעצמה אינה ערובה מספקת שמשימתנו תבוצע, ואף לא העובדה שבראשה

לאין ערוך מבשעה שהוא נמצא בחלקו הגדול בידי בעלים פרטיים. אולם שכר הדבר היה יוצא בהפסד גדול משום שהיה חוסס דרך בפני ההון היהודי מן התפוצות, העולה פי כמה על ההון שנצבר בארץ.

מדינת ישראל ודאי שתפקח על ההון ותשי תדל לכוננו לענפים ולדרכי פעולה המתאימים לצרכינו הלאומיים. אולם הצורך בהון מבחוץ ישיל עלינו כבלים והגבלות גם בתחום זה. חלק ניכר מן ההון אשר יבוא מבחוץ יהיה הון זר, לא־יהודי. בתוך ההון הפרטי היהודי שיזרום לארץ יגדל חלקן של חברות רכושניות מובהקות. ההון היהודי והזר כאחד יבוא במידה מרובה, מארצות־הברית והוא ישתדל להעביר אלינו גם את השיטות המקובלות שם, והשיטות האלה כוללות גם את היוניוניזם האמריקני, שנתרוקן מאידיאל חברותי. לפני הון פרטי שעצמתו המשקית גדולה ואופיו הקפיטליסטי קיצוני ותקיף כל כך לא עמדה עדיין תנועתנו. התעמוד בפניו?

„המפלגה הקומוניסטית הישראלית“ הממשיכה במסורת האנטי־ציונית של הפרקציה מנסה להיכנות מערעור היסודות החלוציים בתנועת הפועלים. היא מתארת את הציונות, את מדינת ישראל ואת ממשלתה כמשרתי ההון וקוראת את הפועל להתיחס אליהן כלגורם זר ועיון. ב„מפלגת הפועלים המאוחדת“ היו יסודות שהתנגדו למאבק לשם הקמת המדינה והם מתיחסים בספקנות ליכולתה של המדינה עד היום הזה. הם מתארים את המשטר שלנו כמשטר בורגני־קלדיקלי, ונותנים מהלכים לדעה כי המדינה לא תוכל למלא את התפקידים הציוניים. כוונותיהן, אופין, מוצאן ועברן של שתי המפלגות הנזכרות שונים גם מנוגדים. הצד השווה בהן, ששתיהן קוראות להסתייגות ולהתנגדות לממשלת ישראל. ויש בדבר משום הכשר להסתייגות מהחובות הציוניות שהמדינה מטילה אותם על הפועל. הטריידיוניוניזם הצר העושה היל בלאו הכי מצוייד מכאן ואילך גם באידיאולוגיה „מהפכנית“, „חלוצית“, „התישבותית“ וכדומה.

היו ימים והמדינה נמנעה מהתערב בעניניהם הכלכליים והחברתיים של העמים. היתה כאן תחרות בלתי־מופרעת של יחידים וקבוצות וזו הצמיחה „חוקי ברזל“ כלכליים שאיש לא העז

לחידוש אחדותו ושלמותו של צבור הפועלים, אולם, בנסיבות החדשות, לא יושגו הדברים האלה אם תסתפק התנועה בדרכים ובאמצעים שנסתייעה בהם עד כה. הם לא יושגו אלא אם תטיל המדינה על כפות המאזניים את מלוא משקלה וסמכויותיה כמחוקק, כמתנך הדור, כמכ" וון כלכלי, כמפקד צבאי וכיו"ב. לא יכולנו לעבור מן המאבק למלחמה, מן ה"הגנה" להקמת צבא, מעלית אלפים לעליה של מאות אלפים — בלי להשתמש לכך שימוש מלא ביכולתה ובעצ- מתה של המדינה. ספק אם תנועת הפועלים תוכל לעלות ולהגיע לתפקידיה התלוציים החדשים ולהתאים להם את מכשיריה ומסגרותיה בלי שתצטייד אף היא ציוד נוסף, ציוד של חוקים וכלים מכלכתיים. העם העמיד בראש המדינה את תנועת הפועלים מתוך אמונה, שלא תירתע ותשתמש בה ללא סיג להגשמת הציר- נות, וחלוציותו של מעמד העובדים היא תנאי לביצוע המשימה. אסור לה לתנועתנו להירתע מפני שימוש בכוח המדינה וסמכויותיה להגנה ולשמירה על הנכס היקר הזה. לכך הועלתה לשלטון.

עומד מעמד הפועלים. הכל תלוי באפיו ובטיבו של המעמד אשר הגיע לשלטון. צבור הפועלים אכול אינטרסנטיות צרת אופק לא יוכל להדריך את מדינתנו להגשמת המתפכה ההיסטורית הגדולה.

במידה שאנו עושים — וחובה היא לעשות — למשיכת ההון ולהגנה עליו, בה במידה עלינו להגביר את מאמצינו כדי להתגונן מפניו ולש- מור על אפים הסוציאליסטי והחלוצי של תנועת הפועלים ומפעליה. הדבר לא ייעשה אלא אם תתיצב המדינה אף היא כצד מעונין בגורל ההיאבקות בין היסודות הרכושניים והסוציא- ליסטיים בחיינו החברתיים. מהפכתנו לא תוגשם אלא על ידי מעמד הפועלים העברי, על ידי מאות אלפי הבונים והלוחמים. למען יוכל למי שימה, דרוש שהמחנה הזה יחיה בהרגשת בעלותו על הארץ. אז תגבר אחריותו הלאומית. מן הצורך שחדוות היצירה תהיה שוב לנחלת הרבים ואתה יעלה הרצון לעבודה ופירון העבור דה. דרוש שיופחתו וייעלמו ההבדלים הכלכליים הקשים בתוך המעמד ותרומם שוב קרנו של הלהט לצדק ולשויון סוציאלי. אז תצמחנה אפשרויות

אחדות העבודה, ראתה מיזמה הראשון את יצירת ההון הלאומי כמכשיר עיקרי בהגשמת הציונות. ההתיישבות העובדת, הקרנות הלאומיות, המשקים הקיבוציים, לא היו לנו מעין נאות מדבר חברתיים, מקלטים לסיפוק מוסרי ליחידים וגולה, אלא מכשירים ותאים של המשק היהודי העסמי בארץ.

תרפ"ט